

VZNIK MĚSTSKÉ CIVILIZACE. UBAIDSKO-URUCKÝ KOMPLEX NA PŘEDNÍM VÝCHODĚ A RANĚ DYNASTICKÉ OBDOBÍ V EGYPTĚ

Petra Maříková Vlčková

Kultura starověkého Předního východu a Egypta KLB_105

2022-04-05

UBAIDSKÝ FENOMÉN V SEVERNÍ LEVANTĚ

- Raně chalkolitické období: přechod od venkovského rozptýleného osídlení ke komplexním městským celkům – během 5. tisíciletí X archeologicky málo známé
- Sýrie: do Ubaidského kulturního komplexu: závěr 6. tisíciletí
  - Existence přechodného horizontu Halaf-Ubaid
- Změny: materiální kultura (nové typy malované i nezdobené keramiky), společenský život, architektura (mizí tholoi)
- Osídlení: povodí Eufratu až po pobřeží Středoziemního moře
- Struktura osídlení: pravidelné vzdálenosti cca 10-20 km; menší sídla (do 1 ha)
- Pohřebiště: pohřby v rámci sídlišť X existují i vlastní pohřebiště

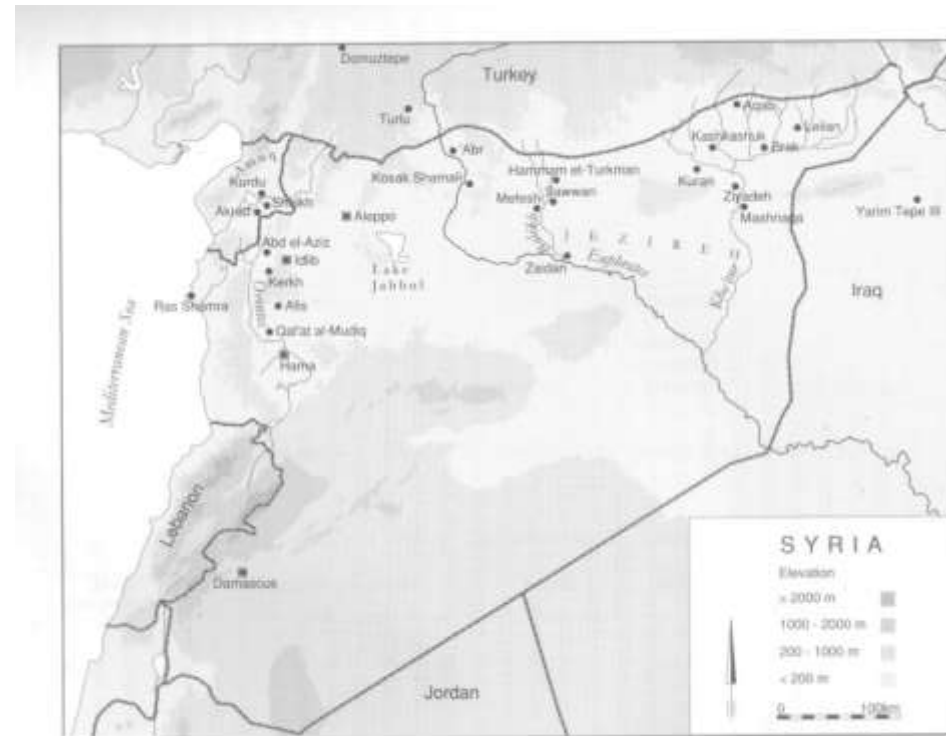
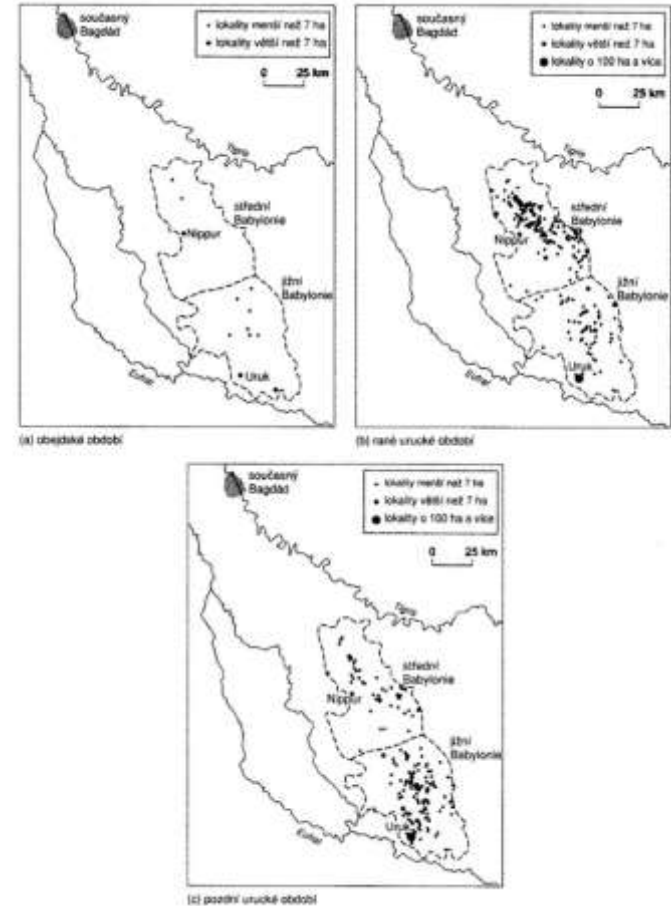

Fig. 5.1 Syria in the late sixth and fifth millennia BC, with the main Ubaid sites mentioned in the text.

URUCKÝ KULTURNÍ KOMPLEX V MEZOPOTÁMIÍ

- c. 4000-3100 BC = **protohistorická fáze chalkolitického období** s přechodem do rané doby bronzové = objevení se městské společnosti v jižní Mezopotámii: středobod této civilizace X archeologická znalost regionu je nedostatečná
  - Důvody: ? Ekologická pestrost
- Projev celospolečenské změny: hierarchizace struktury osídlení – „**MĚSTSKÁ REVOLUCE**“
  - V čele společnosti „**kněz-král**“
- **Ekonomika: rozsáhlý redistribuční systém = CHRÁMOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ**
  - Vzájemně propojený systém městských center, především v jižní Mezopotámii: ve střední a jižní Babylonii

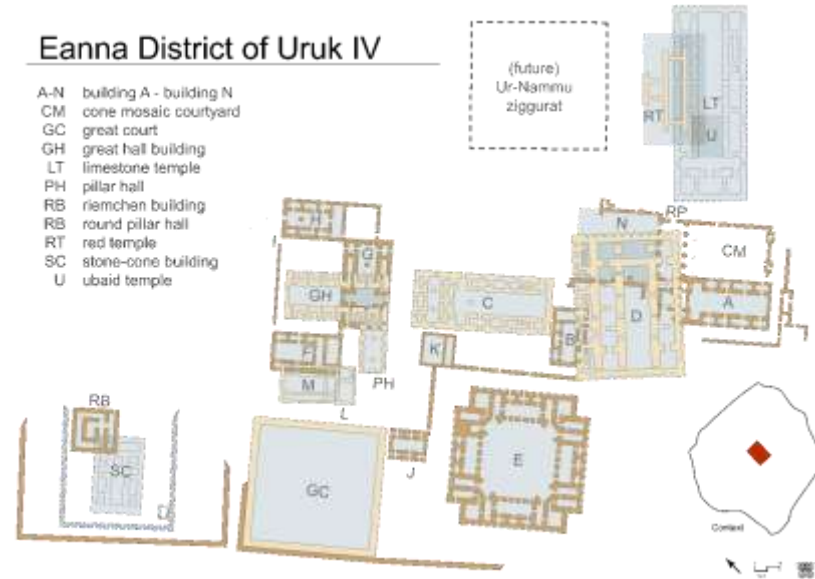
- Závěrečná fáze: objevení se **klínového písma** (Uruk, 34.-32. stol. BC): tzv. prvotní klínové písmo
  - ▣ Pečetní válečky
  - ▣ Súsy: tzv. buly se žetony
  - ▣ Číselné tabulky
- Keramika: hrubá, nezdobená, masová produkce: formy, hrnčířský kruh
  - ▣ Tzv. misky se zkoseným okrajem
- Specializace řemesel
- Umění: vyjádření smyslu života – tzv. urucká váza

URUK, Warka

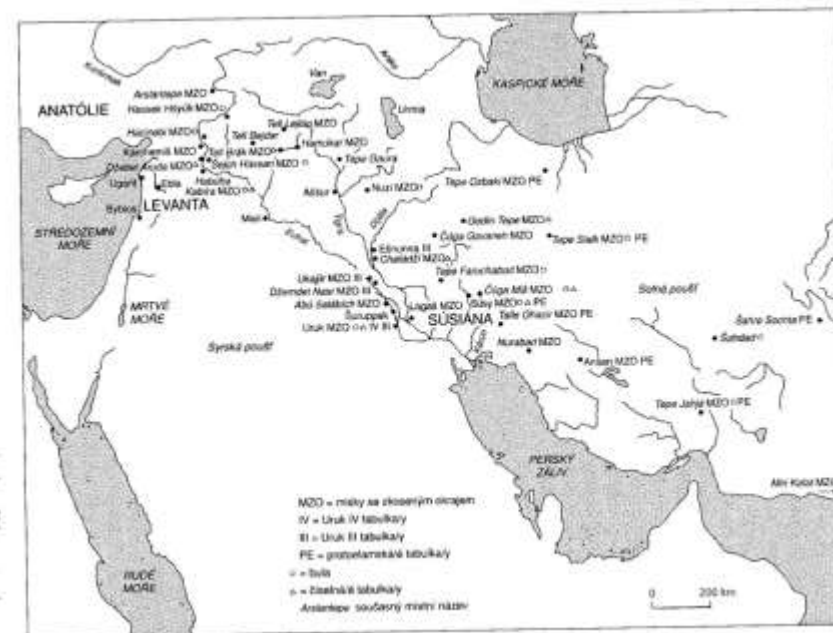
- Chrámový komplex bohyně Inanny/Ištar
  - Tzv. chrám s kamennými klíny (Steinstifttempel)
    - Mozaiky tvořené modrými a žlutomodrými klíny z kamene
  - Tzv. vápencový chrám (Kalksteintempel)
  - Tzv. Bílý chrám – zikkurat boha Ana
- Městská zástavba: známá jen málo – především hradby
- Kolem 3000 BC: katastrofa – pravděpodobně protržení hrází kolem Eufratu – snad předobraz biblické potopy

<http://www.artefacts-berlin.de/portfolio-item/uruk-reconstructing-the-stone-cone-building/>

URUCKÁ EXPANZE

- Urucká hmotná kultura mimo J Mezopotámii: interpretace?
  - ▣ Kolonizace? Zábor území?
  - ▣ Doklad existence obchodních kolonií mezopotámských obchodníků?
  - ▣ Přijmutí urucké kultury místními elitami?
- Expanze: kolem poloviny 4. tisíciletí BC: přechod střední / pozdní Uruk
- Intruzivní urucká sídliště v S Mesopotámii: různé typy: drobné obchodní stanice (nejmenší, nejstarší, bezprostřední okolí staršího a původního chalkolitického centra: okolí Kultepe, Balích – Hammam et-Turkman, horní Chábúr: Tell Brak, Hamoukar) - obchodní stanice převezmou původní centrum (pozdní Uruk, Karchemiš, Ninive, Tell Hamoukar, Tell Brak) – do té doby neosídlené oblasti (horní Eufrat, Habuba Kabira)
- Súsiana: JZ Írán. Centrum: Súsy

URUK V SEVERNÍ LEVANTĚ

- Počátek 4. tisíciletí: nízká úroveň centralizace moci v menších střediscích: po ustoupení Ubaidu – tzv. pozdně chalkolitické skupiny
- Množství uruckých lokalit po celé Sýrii: od poloviny do závěru 4. tisíciletí.
- Prvky urucké civilizace se projevují lokálně odlišně
- Rozrod osídlení:
  - zakládání nových míst: Habuba Kabira (střední Eufrat)
  - Tell Brak (SV Sýrie): původní populace: nový chrám, tzv. chrám očí
- Urucké kulturní prvky: půdorysy a výzdoba budov, keramika (misky se zkoseným okrajem), buly se žetony a číselné tabulky

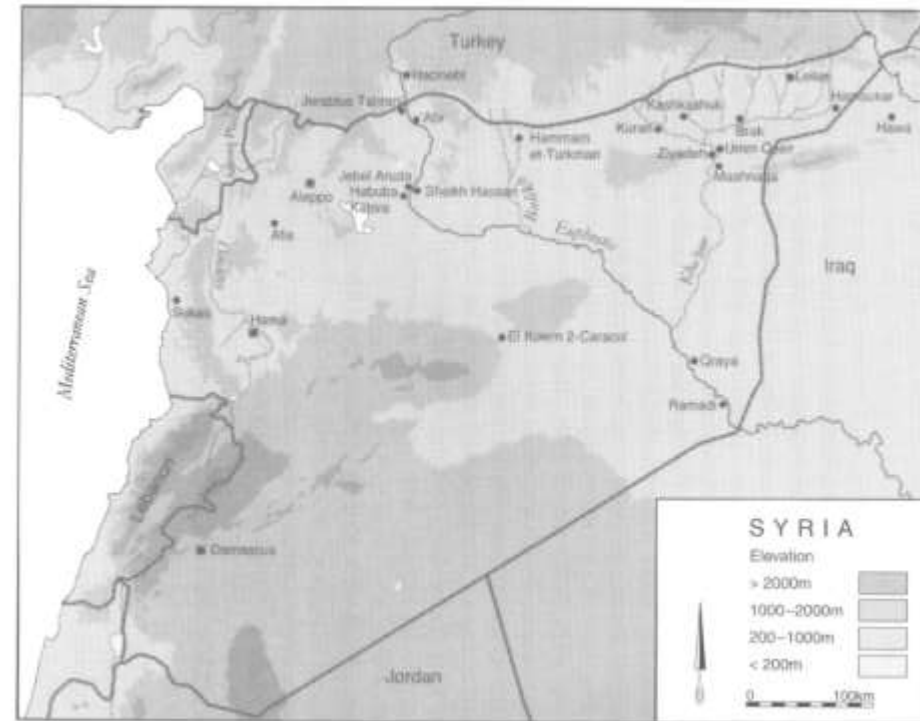
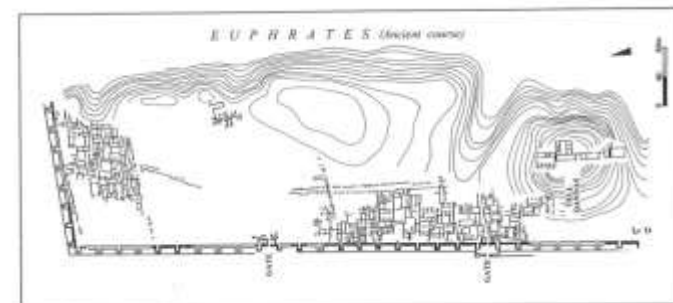

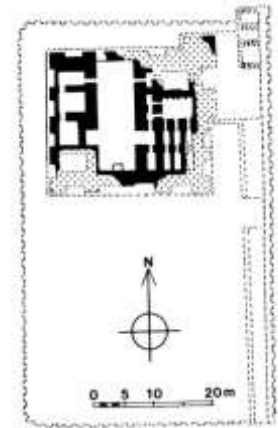
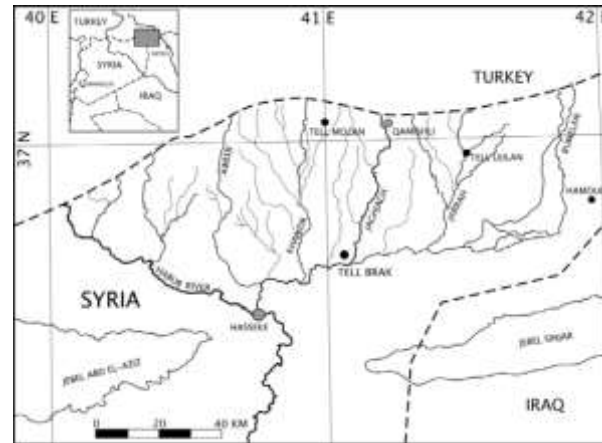
Fig. 6.1 Syria in the fourth millennium BC.

TELL BRAK

- Nagar, Nawar, tell v povodí horního Chábúru: jeden z největších tellů v S Mezopotámii
- Křižovatka obchodních tras
- Osídlení: od neolitu po středoasyrské období
- Chalkolitické období: Ubaid – Uruk, vrstvy C-G
- Výstavba městských hradeb (E), nárůst plochy města (55-130 ha, E-F)
- Stává se uruckou kolonií – po opuštění, záměrně srovnaná se zemí
- Eye temple (F): prozkoumán Maxem Mallowanem, 1930s (počáteční fáze: první polovina 4. tisíciletí)
- Tell Madžnuna a Tell Brak: 4 masové hroby (3800-3600 BC); ten největší: minimálně 175 jedinců a 375 zvířat: pozdně chalkolitické období: spíše doklad lokálního konfliktu

ZÁNİK URUCKÉHO KOMPLEXU

- V celém rozsahu komplexu: úplné přerušení kontaktů
- Osídlení:
  - ▣ Některá sídliště opuštěna: Habuba Kebira
  - ▣ Jinde: návrat k lokálním tradicím
- Súsiana: protoelamský stát
- Uruk? Chrámové stavby v Eanně pobořeny a postaveny nové. Tabulky: podobnost s kulturou Džemdet Nasr
  - Uruk: ponechává si svůj význam X objevují se nová centra
- Následuje: kultura Džemdet Nasr a raně dynastické období = **RANÁ DOBA BRONZOVÁ**

KULTURA DŽEMDET NASR

- 3100-2900 BC. J Mezopotámie
  - ▣ Současná s ranou kulturou vrstvy Ninive V v Horní Mezopotámii
- Eponymní lokalita: Džemdet Nasr
  - ▣ 26 km SV od Kiše
  - ▣ Výzkum: Stephen Langdon, Roger Matthews
- Lokality: Šuruppak, Nippur, Ur, Uruk atd.
- Charakteristiky: rodící se byrokracie, vzrůstající sociální nerovnost
- Materiální kultura: bohatě zdobená monochromní i polychromní keramika (geometrické a figurativní vzory) X jen malá část keramické produkce: společensky zařazující prostředí elit
- Formativní doba klínového písma – jazyk neznámý: možná sumerština

RANĚ DYNASTICKÉ OBDOBÍ V EGYPTĚ

VZNIK KOMPLEXNÍ SPOLEČNOSTI
V EGYPTĚ

VZNIK SJEDNOCENÉHO EGYPTA

- Kořeny v období Nakády II – nejprve kulturní sjednocení, následuje vznik menších „proto-států“ a postupné politické prosazování se panovníků pocházejících z Ceneje ((na místě dnešního Abydu)
- Historický koncept – ukotvený v mladších egyptských písemných pramenech – tzv. PANOVNÍCI DYNASTIE 0 – stejné místo původu, pohřebiště; neznáme jména, data ani další podrobnosti
- nejasné čtení
  - ▣ Irej-Hor
  - ▣ Serek
  - ▣ Ka
  - ▣ Narmer
- pohřebiště: Umm el-Káb

LOKALITY SPOJENÉ S TZV. 0 DYNASTIÍ

POHŘEBIŠTĚ

- hlavní pohřebiště „panovníků“ – Umm el-Káb (součást pohřebišť v Abydu)
  - Pohřebiště U
    - Hrobka U-j
- existence menších pohřebišť po území Egypta s doklady místních elit

SÍDLIŠTĚ A CHRÁMY

- sídliště (i s výrobními areály):
  - Hierakonpolis
  - Tell el-Farkha
- chrámy:
  - Hierakonpolis
- tzv. základové depozity – informace o představách tehdejší společnosti

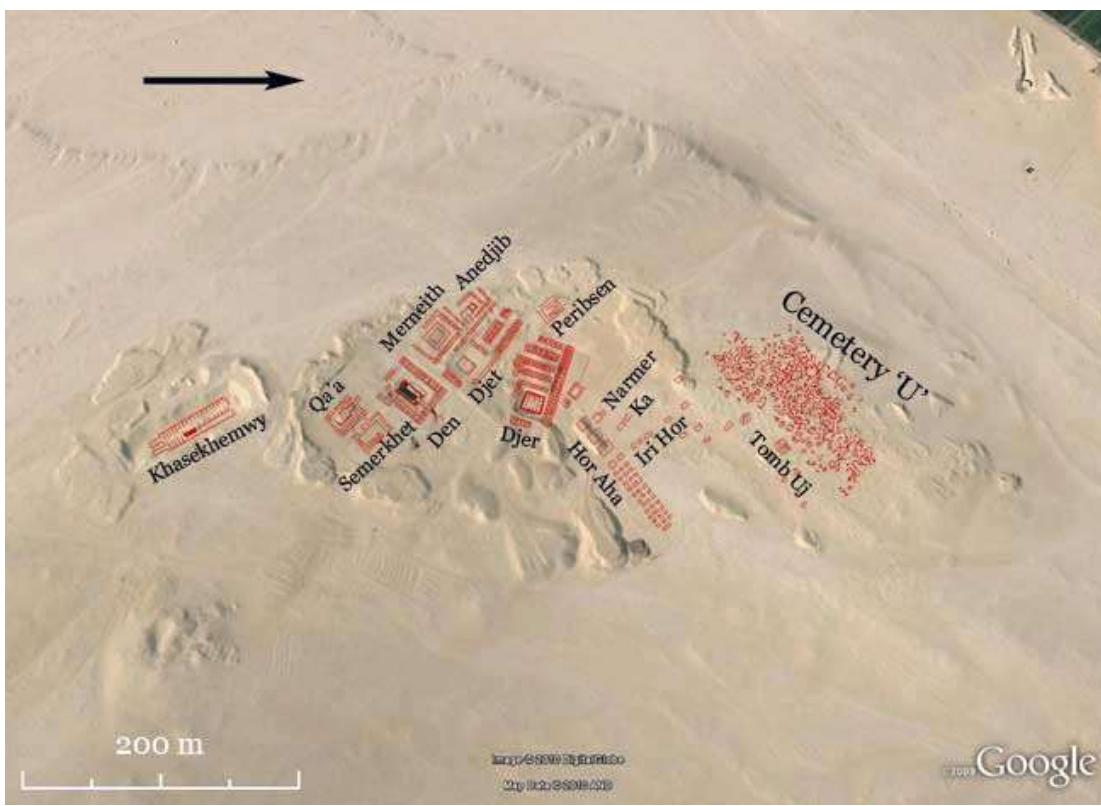
NARMER

- poslední panovník 0. dynastie
- aktivní ekonomická přítomnost Egyptů v jižní Syropalestině
- hrobka: Umm el-Káb,
- nejvýznamnější památka: Narmerova paleta z tzv. základového depozitu v Hierakonpoli – mnoho významů – pravděpodobně symbolický význam

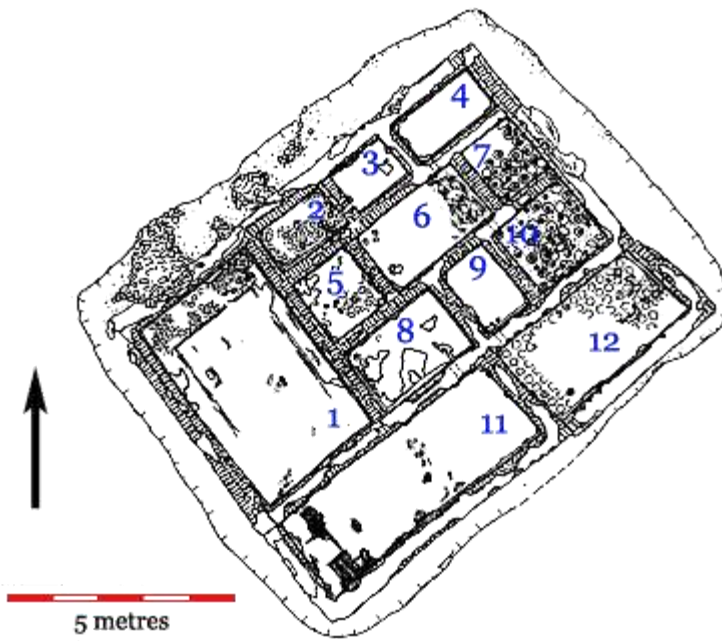
UMM EL-KÁB - ABYDOS

pohřebiště U

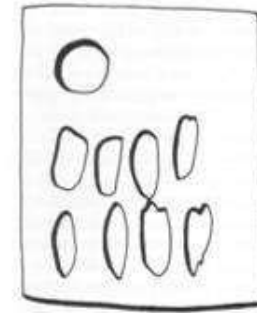

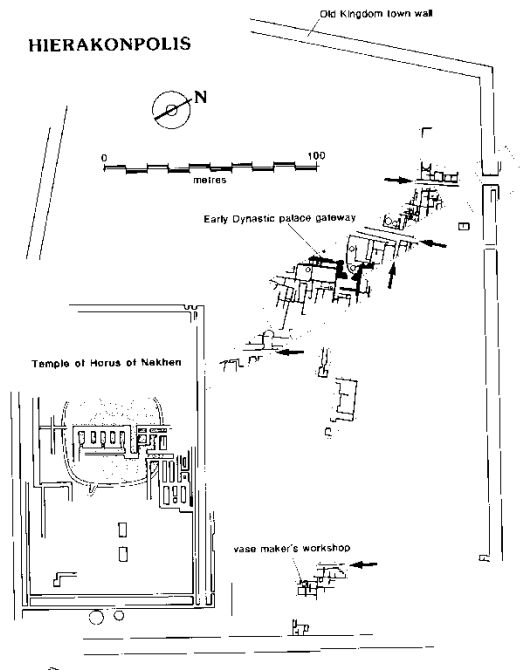
Hrobka U-j

— Introduction —

HIERAKONPOLIS

- Kóm el-Ahmar
- 1897-8 – J.E. Quibell, F. Green, S. Clarc
- Jeden z nejstarších nalezených chrámů – snad již tehdy Hor
- kultovní centrum boha Hora - hlavní náboženské centrum EDP
- nález tzv. **základového depozitu** (main deposit)

RANĚ DYNASTICKÉ OBDOBÍ

- vláda 1.–2. dynastie
- absolutní chronologie:
c. 3000 – 2686 BC
- položení základů staroegyptské civilizace: povaha panovnické moci, státní administrativa, náboženství apod.
- Založení hlavních lokalit:
  - ▣ hlavního města a náboženského centra (Memfida)
  - ▣ královských pohřebišť (Sakkára, Abydos)
- ustálení sítě hlavních provinciálních center

MENI

- Identifikace?
  - **Hor-Aha X Narmer**
- podle Manéthóna – legendární sjednotitel Egypta
- jméno: „pastýř“
- legendární zakladatel:
  - nového hlavního města – odklonil tok Nilu
  - nového pohřebiště v severní Sakkáře

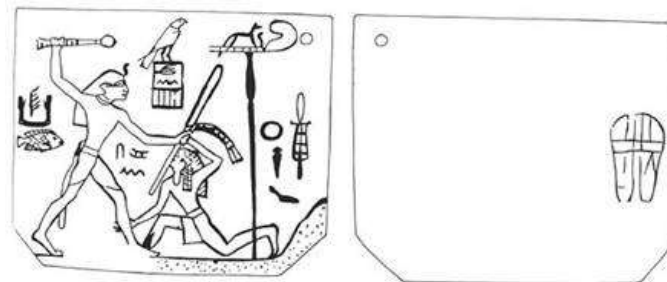
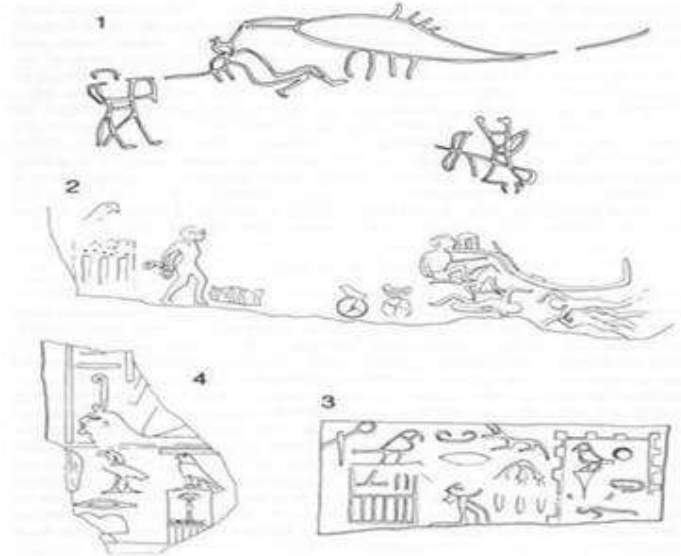
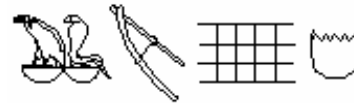
I. DYNASTIE

- Hor Aha – legendární Meni
- Džer
- Džet
- královna Merneit
- Den
- Adžib
- Semerchet
- Qaa

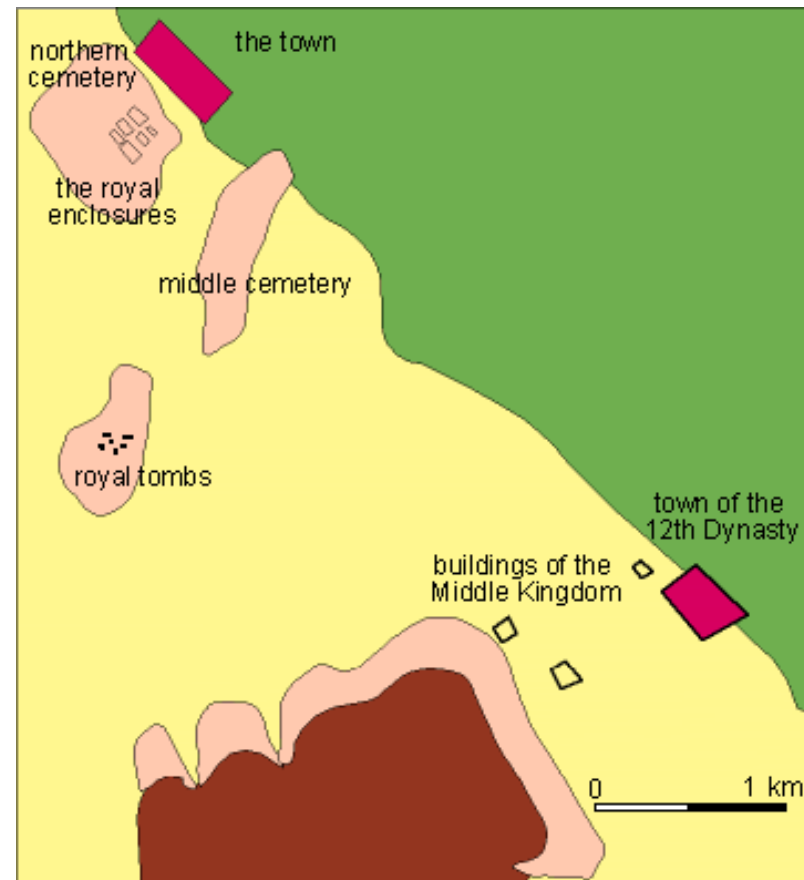
DĚJINY 1. DYNASTIE

- projevem své kultury ztělesňoval nový řád garantovaný panovníkem
- panovník = hlava státního náboženství
- konsolidace královské moci – Horovo jméno – zavedení nových titulů: nebtj (Obě paní), nesut bitej (král HE a DE)
- vnitřní kolonizace – oblast Deltý – královské majetky
- upevňování pozice v zahraničí – vojenské výpravy do Núbie, proti Asijcům (Sinaj)
  - Núbie – nerostné bohatství – Wádí Halfa – skalní reliéf u Gabal Šéch Sulejmanu (Džer)
  - Syropalestina – obchod s lukrativním zbožím (En Besor) – síť egyptských vojensko-obchodních stanic
- postavení ženy ve společnosti – královna **Merneit** - regentka
- rozvoj státní administrativy – hrobky úředníků – provázanost s rozvojem písma
- vývoj královské zádušní architektury – použití červené a černé žuly v hrobkách

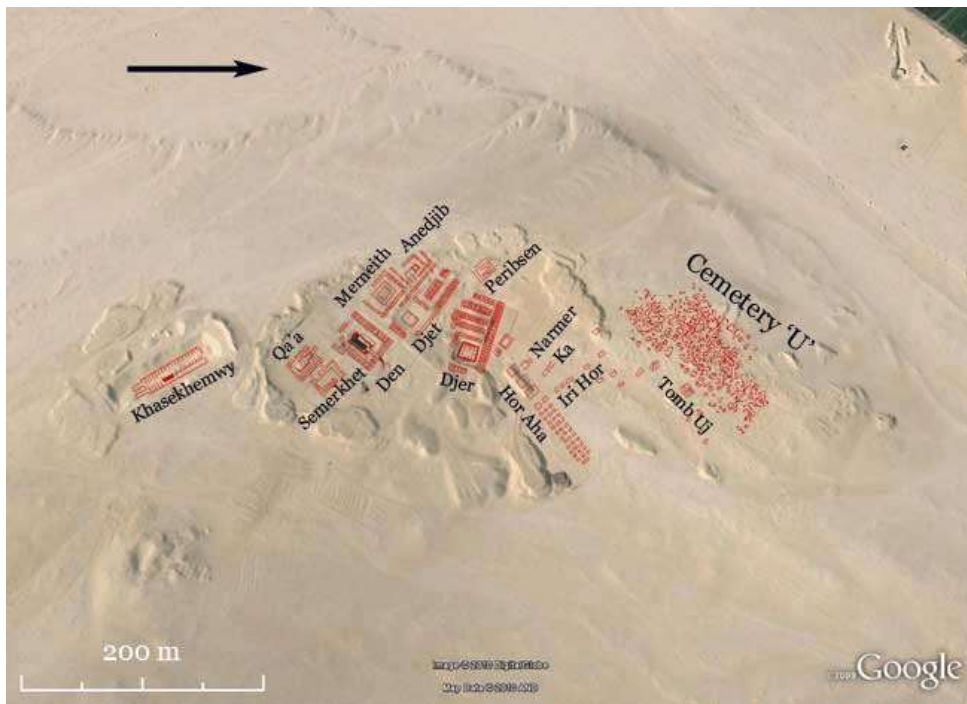

KRÁLOVSKÁ LOKALITA – ABYDOS

- centrální význam tohoto regionu a místa pro proces sjednocování Egypta a pro raně dynastické období
- strategická poloha: úrodné zázemí + poloha na obchodních stezkách - oázy
- několik poloh:
  - ▣ Královské pohřebiště: Umm el-Káb, pohřebiště B
  - ▣ Tzv. velké zádušní ohrady, severní pohřebiště
  - ▣ sídliště – Cenej – nebylo dosud lokalizováno
- dlouhodobě osídlená a využívaná oblast - palimpsest

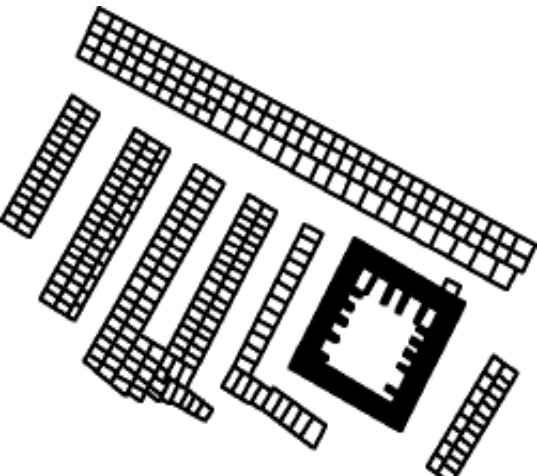
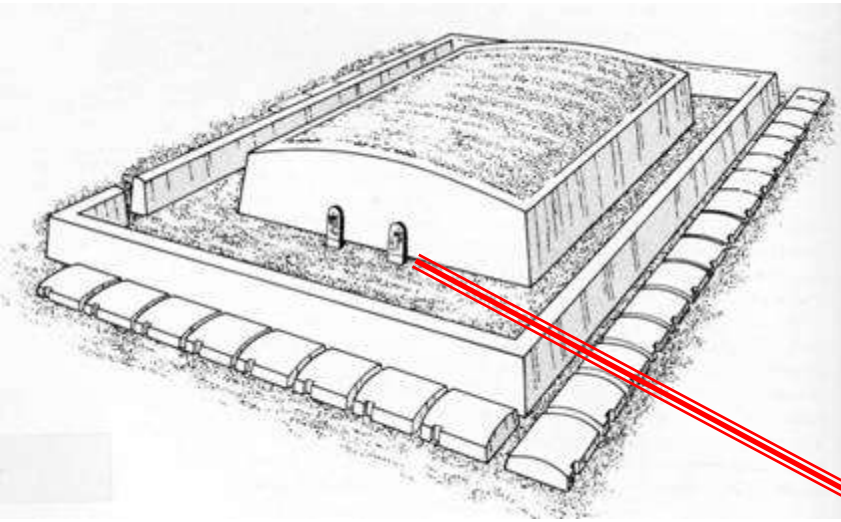

KRÁLOVSKÉ POHŘEBIŠTĚ – ABYDOS, UMM EL-KÁB, POHŘEBIŠTĚ B

PODOBA KRÁLOVSKÝCH HROBEK

VÝBAVA KRÁLOVSKÝCH HROBEK

- Královské hrobky
  - sochy
  - šperky
  - nádoby (keramika, kamenné, měď)
- Vedlejší pohřby
  - zvířata – lvi, sloni, psi = SYMBOLICKÝ VÝZNAM
  - Služebníci – malé stély = RITUAL SÁTÍ

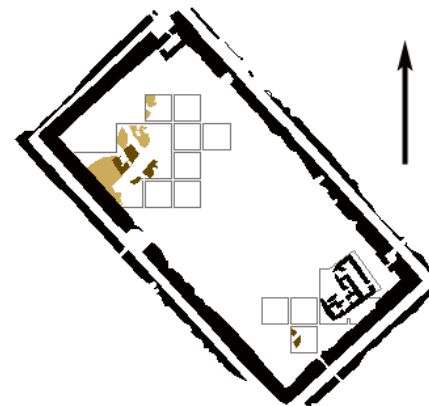
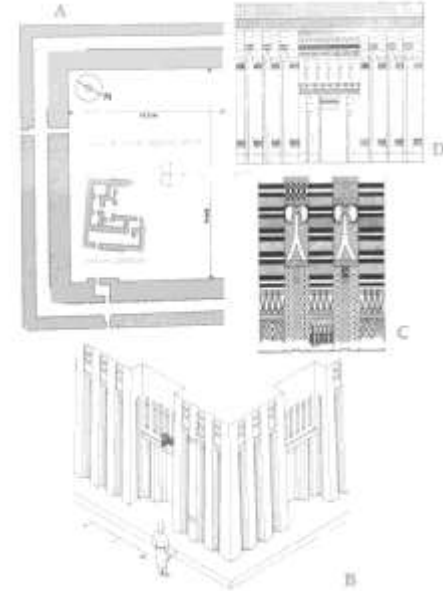

ABYDOS – TZV. POHŘEBNÍ OHRADY

- celkem: minimálně 10 staveb
  - Ne všichni panovníci 1. a 2. dynastie X někteří mají 3 stavby (Hor-Aha)
- Různé materiály: dřevěné palisády, zdi ze sušených cihel
- další součásti:
  - pohřby lodí (modely ze sušených cihel)
  - Kultovní stavby
  - Vedlejší pohřby
- Šunét el-Zebíb – největší dochovaná „pohřební ohrada“ – Chasechemuej

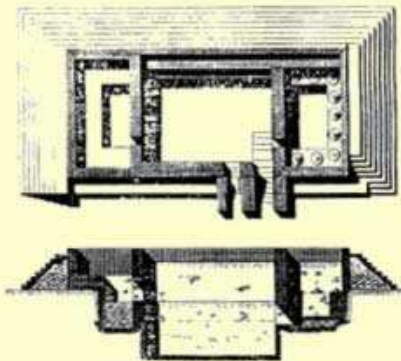
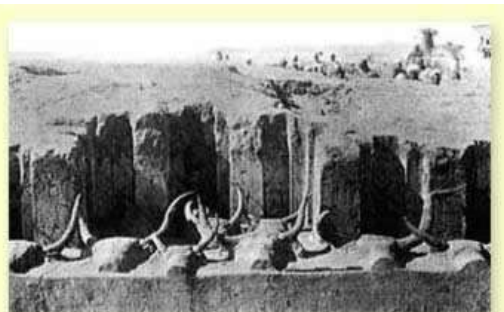
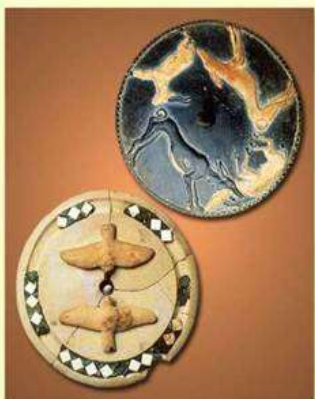
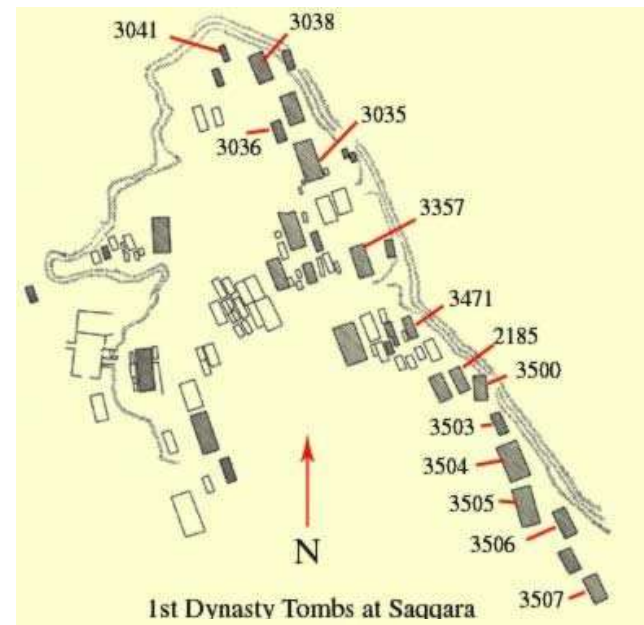
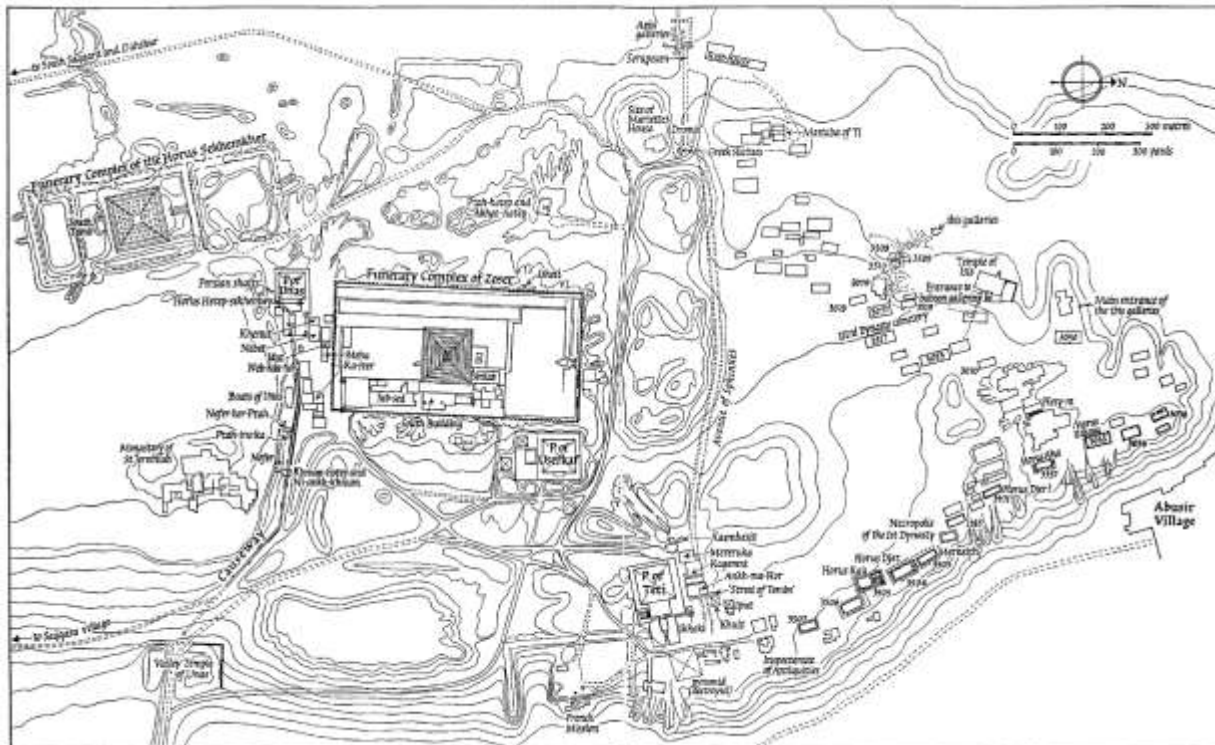
POHŘEBNÍ OHRADY – místa zádušního kultu?

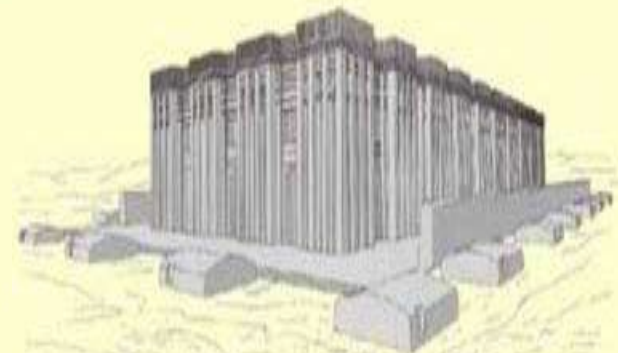
■ Preserved floor
■ Basin features

25 m.

POHŘEBIŠTĚ V SEVERNÍ SAKKÁŘE

Tomb No. 3038 Phase I

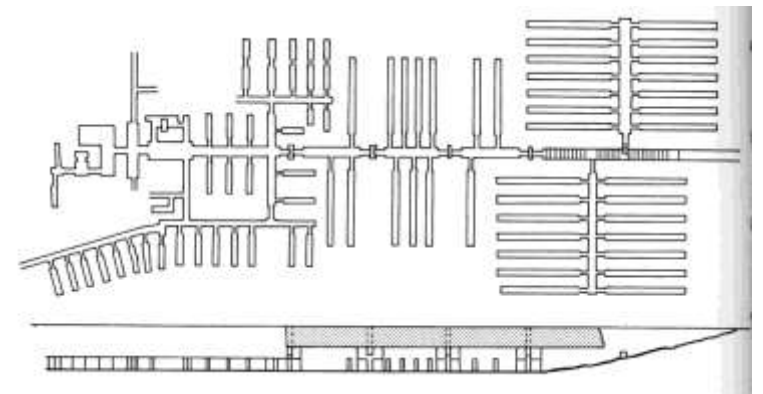
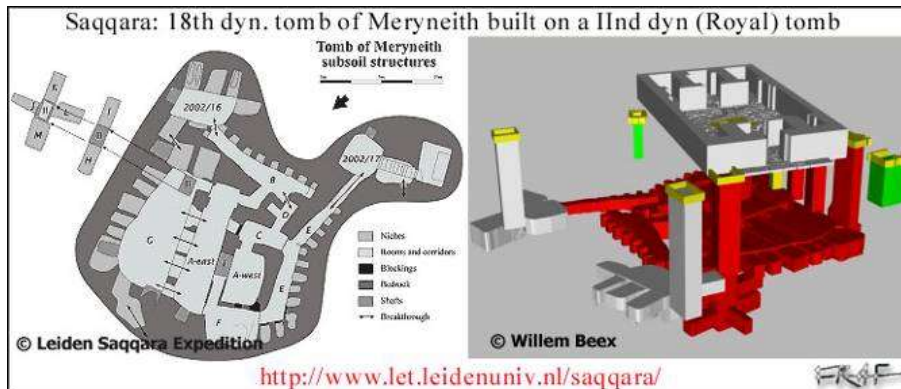
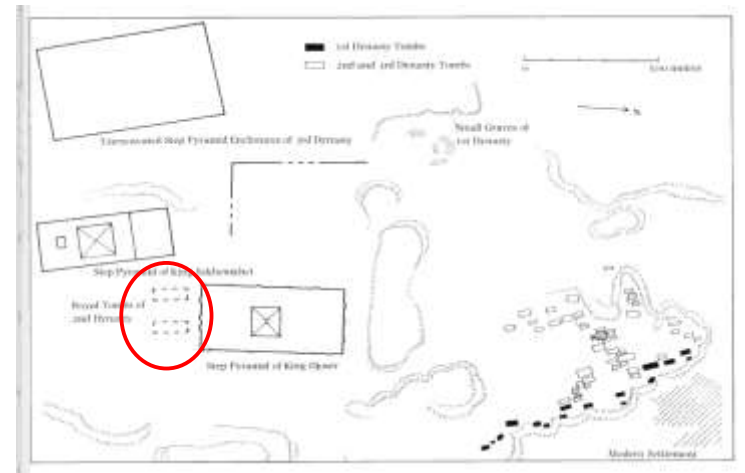
II. DYNASTIE

- velmi málo známé období egyptských dějin – délka 120–150 let
- chronologie:
  - počátek – Sakkára
    - Hetepsechemuej
    - Raneb
    - Ninecer
  - střední fáze – Sakkára?
    - Vadžnes apod.
  - Závěr – Abydos
    - Peribsen – Sechemib
    - Chasechem/ Chasechemuej
- mnoho shodných rysů

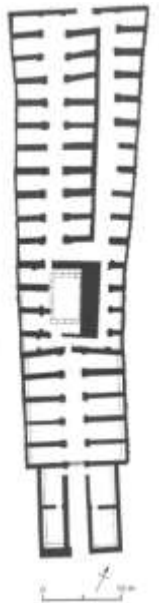
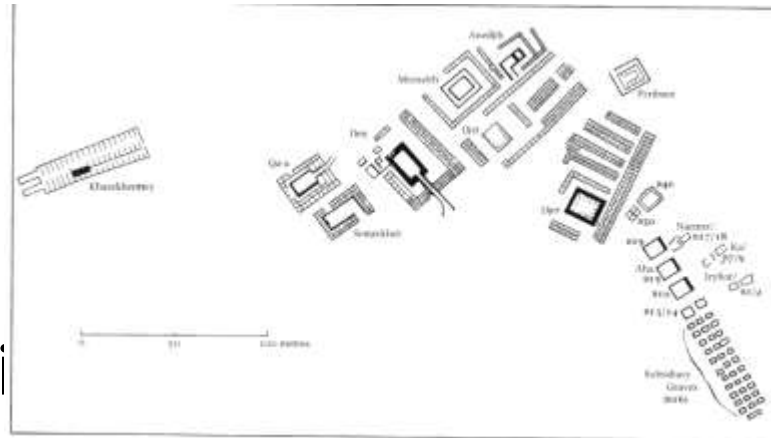
POHŘEBIŠTĚ V SAKKÁŘE

- Panovníci:
  - Hetepsechemuej
  - Raneb
  - Ninecer
- pod pohřebištěm z Nové říše –
druhotné využití podzemních prostor

NÁVRAT DO UMM EL-KÁBU

- panovníci:
  - Peribsen
  - Chaschemuej
- návrat do Abydu – snad pro sounáležitosti s panovníky 1. dynastie – archaický tvar hrobek **X novinky v architektuře – zapojení kamene**

Chasechemuej

- jeden z nejdůležitějších panovníků EDP – opětovně sjednotil Egypt – změna jména z Chasechem => Chasechemuej
- hrobka v Abydu: velké použití kamene
- Šunét ez-Zebíb: zádušní ohrada v Abydu – největší stavba EDP
- stavby po celém Egyptu: Abydos, Sakkára, Hierakonpolis, etc.
- Oslava svátku sed – sochy v Hierakonpoli

ODKAZ RANĚ DYNASTICKÉHO OBDOBÍ, cca 3150-2700 př. n. l. :

- „vynález“ písma a jeho rozšíření
- nastartování hospodářského a ekonomického systému
- vznik organizace státní správy pod kontrolou jediného muže – panovníka
  - ▣ Založení nového hlavního města: Memfidy
  - ▣ Založení tzv. dynastických pohřebišť: Sakkára, Abydos
- vznik systému státní ideologie
- položení základů kamenné architektury, umění a s nimi spojených náboženských představ – posmrtné představy, sakrální architektura (pohřební i chrámová)

